

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ

В умовах модернізації вітчизняної системи вищої освіти необхідно здійснити підготовку нового покоління педагогів з комплексом якостей та з потенціалом професійного саморозвитку. Перед професійною педагогічною освітою України постає питання підготовки високоосвіченої особистості, яка вміє самостійно здобувати необхідні знання, уміло застосовувати їх на практиці, гнучко пристосовуватись до педагогічної постійно змінюваної ситуації, бачити труднощі, що виникають у реальних освітніх процесах і знаходити шляхи їх раціонального подолання. Тому формування готовності майбутнього вихователя до професійної діяльності в сучасних умовах має особливу значущість.

Метою нашої статті виступає розгляд теоретичних аспектів професійно-педагогічної діяльності, аналіз класичних та сучасних досліджень, розробка та теоретичне обґрунтування поняття "професійно-педагогічна діяльність вихователя дошкільного навчального закладу".

Різні аспекти професійно-педагогічної діяльності розглядалися у працях О. Абдуліної, Ю. Алферова, І. Богданової, Ф. Гоноболіна, І. Зимньої, І. Зязюна, Т. Ільїної, Е. Карпової, Н. Кічук, Н. Кузьміної, З. Курлянд, А. Ліненко, Л. Михайлової, Г. Нагорної, С. Скидан, Л. Спіріна, В. Сластьоніна, О. Трубіної, О. Щербакова, Р. Хмелюк., О. Цокур, В. Якуніна та ін.

Зауважимо, що у словниках відсутнє чітке визначення поняття "професійно-педагогічна діяльність". Під професійно-педагогічною діяльністю, в широкому значенні, розуміють зв'язок, що опосередковує взаємовідносини суб'єкта і об'єкта виховання в педагогічній системі. Вона характеризується як історично об'єктивний, свідомий і активний процес перетворення об'єкта виховання у процесі управління його фізичним розвитком і соціальним формуванням відповідно до мети суспільства [8, с.20].

За Л. Спіріним, професійно-педагогічна діяльність – це зв'язок, що опосередковує взаємовідносини суб'єкта і об'єкта виховання в педагогічній системі. Вона характеризується як історично-об'єктивний, свідомий і активний процес перетворення об'єкта виховання у процесі управління його фізичним розвитком і соціальним формуванням до мети суспільства [8].

За Н. Кузьміною, кінцевий результат професійно-педагогічної діяльності, визначається її продуктивністю. Автор виокремлює п'ять рівнів продуктивності педагогічної діяльності:

Перший – (мінімальний) репродуктивний, – педагог уміє переказати іншим те, що знає він сам; непродуктивний.

Другий – (низький) адаптивний, – педагог уміє пристосувати своє повідомлення до особливостей аудиторії; малопродуктивний.

Третій – (середній) локально-моделюючий, – педагог володіє стратегіями навчання учнів знань, навичок і вмінням з окремих розділів курсу формулювати педагогічну мету, відбирати систему і послідовність включення учня в навчально-пізнавальну діяльність; середньопродуктивний.

Четвертий – (вищий) системно-моделювальний щодо знань учнів, – педагог володіє стратегіями формування системи знань, умінь, навичок учнів за предметом у цілому; продуктивний.

П'ятий – (найвищий) системно-моделювальний щодо діяльності й поведінки учнів, – педагог володіє стратегіями перетворення свого предмета на засіб формування особистості учня, його потреб у самовихованні, самоосвіті, саморозвитку; високопродуктивний [2].

За Н. Кузьміною, основними елементами педагогічної структури знань учителя є: знання змісту діяльності (предмета); знання правил здійснення діяльності (засобів, форм і методів педагогічної дії); знання психологічних особливостей оволодіння учнями змістом і методами навчальної діяльності (яка є предметом навчання – праця, спілкування, пізнання); знання індивідуально-психологічних особливостей учнів; знання достоїнств і недоліків власної діяльності, власної особистості. Компоненти в діяльності пов'язані з актуалізацією знань, їх застосуванням при вирішенні педагогічних задач, забезпечуючи професіоналізм діяльності. В основі формування педагогічної структури знань, умінь і навичок лежать педагогічні здібності, одним з проявів яких є професійна зіркість. Вона дозволяє вчителю фіксувати, відмічати суттєві зміни в розвитку дітей і утворювати систему власної діяльності [3, с.14].

Н. Кузьміна і Н. Кухарев залежно від результатів виділяють п'ять видів професійної діяльності педагога.

1. Репродуктивний, – педагог уміє переказати іншим те, що знає сам, і так, як знає сам.

2. Адаптивний, – педагог уміє не тільки передати інформацію, але й трансформувати її, застосувати до особливостей об'єкта (забезпечити її доступність для учнів).

3. Локально-моделювальний, – педагог уміє не тільки передавати і трансформувати інформацію, але й моделювати систему діяльності, яка забезпечує оволодіння знаннями, вміннями і навиками за окремими темами, розділами програми.

4. Системно-моделювальний щодо знань і поведінки, – педагог уміє моделювати систему діяльності, формувати систему знань зі свого предмета.

5. Системно-моделювальний щодо діяльності й відносин, – педагог уміє моделювати систему діяльності учнів, яка формує в них здібності здобувати знання, моральні якості, поведінку [3, с.21].

Професійно-педагогічна діяльність повинна будуватися на підставі такого типу керівництва, за яким педагог:

- ставить учня в позицію активного суб'єкта навчання, яке здійснюється в загальній системі колективної роботи;

- розвиває здібності учня із самокерування (до саморегуляції, самоорганізації, самоконтролю) власною діяльністю;

- організовує процес навчання як розв'язання навчально-пізнавальних проблем на ґрунті творчої взаємодії (діалогу) з учнями [5, с.11].

У сучасній науці виокремлюють два види функцій педагогічного керівництва діяльністю, тих, хто навчається. Перший, – коли вчитель конструює предметний зміст цієї діяльності (добирає зміст, методи навчання). Другий, – коли вчитель у доповнення до предметного змісту навчання ще прогнозує й форми спільної діяльності з учнями, що забезпечують формування продуктивних відносин, розвитку певних соціально-психологічних якостей особистості учня [5, с.13].

Н. Волкова розглядає наступні основні функції педагога, які він реалізовує в різноманітних видах викладацької та виховної діяльності.

Навчальна (дидактична). На думку вченої, змінилось бачення дидактичної функції вчителя. Зараз головне не передавання знань, а формування вмінь здобувати їх самостійно. Цінність праці педагога полягає в умінні бути організатором процесу засвоєння знань.

Розвивальна. Її сутність, – у створенні сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу дитини, її саморозкриття, самоутвердження, самореалізації через творчість.

Виховна. Завдання цієї функції полягає в тому, щоб загальнолюдські цінності вкоренились у свідомості й поведінці учнів [1, с.416].

За В. Семиченку, функції, які виконує педагог у процесі професійної діяльності, слід розглядати в кількох проєкціях і на різних рівнях. Серед них можна виокремити наступні:

1. Термінальні, або функції-цілі. Вони пов'язані зі стратегічними напрямками педагогічної діяльності, відображають її сутнісні цілі та завдання (навчальна, виховна, розвивальна, соціалізуюча, життєзабезпечення).

2. Інструментальні, або функції-засоби. Вони охоплюють групу функціональних завдань, завдяки яким цілі педагогічної діяльності перетворюються на безпосередній процес взаємодії в реальних умовах і з конкретними учнями (інформативна, ілюстративна, смислоутворювальна, діагностична, диференціувальна, стимулювальна, прогностична, культуровідтворення, психотерапевтична, рекреаційна).

3. Операціональні функції (функції-прийоми). Вони також є комплексними, тобто обслуговують кілька функцій-інструменталій (вимірювання та оцінювання, методична, керівна, системоутворення, ієрархізації і структурування, коригувальна, констатувальна, формоутворення) [7, с.19].

Професійне самовдосконалення має значення в будь-якій сфері людської діяльності. Проте важко відшукати професію, де б воно відіграло більш вагомий роль, було б таким необхідним, як педагогічна. І не тільки тому, що розвиваються науки, до основ яких вихователю, учителю залучає дітей, змінюються програми освіти, їх концепції. Постійна робота педагога над своїм власним розвитком є дуже важливою, зважаючи на особливості, специфіку педагогічної діяльності, основного її предмета – дитини, що розвивається [6, с.15].

Звернемося до визначення професійно-педагогічної діяльності вихователя дошкільного навчального закладу. За словами Л. Семиушиної, професія вихователя дошкільного закладу багато в чому схожа з будь-якою педагогічною діяльністю. Проте вона і специфічна, оскільки спрямована на виховання і навчання дітей дошкільного віку з їхніми віковими, фізіологічними і психологічними особливостями; діяльність вихователя є своєрідною, оскільки пов'язана не тільки з навчальною діяльністю, скільки з ігровою, побутовою, початковою трудовою діяльністю, спілкуванням [7].

Визначення педагогічної діяльності вихователя дошкільного закладу дає Н. Смельянова. За її словами, це "вид трудової діяльності у сфері людина – людина зокрема в її педагогічній галузі, що зумовлена потребами життєдіяльності особистості в суспільстві, спрямована на розвиток, виховання і навчання дітей дошкільного віку, зміст якої складає Базовий компонент дошкільної освіти за всіма його сферами життєдіяльності" [9].

Г. Люблінська і С. Кулачовська, як і більшість психологів і педагогів, вважають, що діяльність дитини, його поведінку необхідно цілеспрямовано керувати. Вчені зауважують, що педагогічна діяльність ставить виключно високі вимоги до особистості вихователя, який повинен володіти вмінням добре й доступно пояснювати дітям програмовий матеріал, зацікавити дітей, розвивати в них спостережливість, кмітливість, допитливість; правильно виявляти рівень знань дітей, для того, щоб знайти відповідні прийоми і методи, які б сприяли їхньому інтелектуальному розвитку [4, с.35].

Успішне здійснення освітньо-виховного процесу в дошкільному закладі потребує від вихователя і таких особистісних якостей, як освіченість,

ерудованість, скромність, чесність, справедливість, ширість, терпеливість, вимогливість, принциповість, акуратність, уміння розуміти вихованця, відгукуватися на його радощі й невдачі, любов до своєї справи [4, с.36].

Вихователь дошкільного навчального закладу, як керівник і організатор життя і діяльності дітей дошкільного віку, має на них безпосередній, активний вплив. Від його вміння і тактовного керівництва, від здібностей, педагогічної майстерності залежить доля дитячого колективу і кожної дитини окремо, формування дитячих характерів, і особистостей.

Дослідники виокремлюють педагогічний такт як одну з важливих якостей особистості педагога, що включає в себе вміння підтримувати правильні взаємовідносини з дітьми, пред'являти розумні вимоги до них, чуйність, уважність. Мета стратегії вихователя полягає в тому, щоби вказівкою, зауваженням, порадою, заохоченням підтримати дитину, пробудити її кращі якості, віру у свої сили [4, с.37].

За словами Г. Люблінської, теорією педагогічної діяльності, тобто теорією навчання, виховання й розвитку дітей, є сукупність спеціальних понять, законів, розкритих філософією, психологією, соціологією, фізіологією, педагогікою і приватними методиками [4, с.45].

Вихователю необхідно володіти мистецтвом педагогічного бачення, за допомогою якого він виявляє внутрішній стан дитини. Гнучкість, уміння знаходити потрібні засоби і способи впливу на дітей, уміння перебудовувати в залежності від обставин – важливий показник педагогічної майстерності вихователя. Також важливими показниками майстерності вихователя є інтуїція, натхнення, талант, уміння поєднувати безліч методів і прийомів впливу на дітей.

Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що професійно-педагогічна діяльність вихователя навчального дошкільного закладу є багатогранною і потребує засвоєння цілої системи знань, умінь і навичок, які майбутній педагог здобуває у вищому навчальному закладі освіти.

Відтак, на нашу думку, професійно-педагогічна діяльність вихователя дошкільного навчального закладу – це специфічна діяльність, яка опосередковує взаємовідносини вихователя дошкільного навчального закладу і дітей у педагогічній системі; вона спрямована на розвиток, виховання, навчання дітей дошкільного віку з їхніми віковими, фізіологічними, психологічними особливостями і пов'язана з ігровою, побутовою, початковою трудовою, навчальною діяльністю, спілкуванням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н.П. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К.: Видавничий центр "Академія", 2001.
2. Кузьміна Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н.В. Кузьмина. – М.: Высшая школа, 1990. – 119 с.
3. Кузьмина Н.В. Психологическая структура деятельности учителя / Н.В. Кузьмина, Н.В. Кухарев. – Гомель, 1976. – 57 с.
4. Люблинская А.А. Современный воспитатель. Какой он? / А.А. Люблинская, С.Е. Кулачковская. – К., 1989. – 64с.
5. Мышление учителя / [под ред. Ю.Н. Кулоткина, Г.С. Сухобской]. – М., 1990. – С. 11.
6. Основы профессионального самосовершенствования педагога дошкольного учреждения: пособ. для педагог. и педагог.-психологов дошк. учрежд. / [сост. Е.Л.Гуртовская, Я.Л.Коломинский, Е.А.Панько и др.]; под ред. Е.А. Панько. – Мн.: Университетское, 2002. – 207 с.
7. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: навч. посіб. / В.А. Семиченко. – К.: Вища шк., 2004. – 335 с.
8. Спириин Л.Ф. Формирование профессионально-педагогических умений учителя-воспитателя / Л.Ф. Спириин. – Ярославль, 1976. – 82 с.
9. Смелянова Н.Л. Підготовка майбутніх вихователів до лексико-народознавчої роботи з дітьми в дошкільному закладі: дис. ... канд. пед. наук / Н.Л. Смелянова. – Одеса, 2003. – С.58.

Подано до редакції 17.05.10

РЕЗЮМЕ

У статті йде мова про професійно-педагогічну діяльність. Визначено поняття "професійно-педагогічна діяльність вихователя дошкільного навчального закладу".

Ключові слова: професійно-педагогічна діяльність, дошкільний навчальний заклад, вихователь.

Т.И. Скалозуб

ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БУДУЩЕГО ВОСПИТАТЕЛЯ

РЕЗЮМЕ

В статье идет речь о профессионально-педагогической деятельности. Определено понятие "профессионально-педагогическая деятельность будущего воспитателя дошкольного учебного заведения".

Ключевые слова: профессионально-педагогическая деятельность, дошкольное учебное заведение, воспитатель.

T.I. Skalozub

PROFESSIONAL PEDAGOGIC WORK OF FUTURE EDUCATOR

SUMMARY

The article is devoted to professional pedagogic work of future teacher. It defines the notion "professional pedagogic work of future preschool teacher".

Keywords: professional and pedagogic work, preschool educational institution, educator.